

PRELUDII DIPLOMATICE LA FORMAREA STATULUI ROMÂN MODERN — DOUĂ MEMORII ALE DOMNITORULUI MOLDOVEI GRIGORE ALEXANDRU GHICA

de MARIA IONIȚA

Constituindu-se în preliminarii ale Congresului de pace de la Paris din martie 1856, care punea capăt războiului Crimeii, conferințele de la Viena — martie 1855 și Constantinopol — ianuarie-februarie 1856, au luat în discuție, fiecare în felul ei, problema unirii Moldovei și a Țării Românești și a reorganizării lor politice. Ele au făcut totodată să se contureze și poziția marilor puteri față de importantul deziderat al poporului român.

În aceste împrejurări politice, propice intensificării luptei pentru realizarea unirii și a pregătirii unor reforme ce aveau să orienteze principatele pe calea progresului, își desfășoară activitatea diplomatică, subscrisă idealurilor mai sus menționate, Grigore Alexandru Ghica. Numit domn al Moldovei prin convenția de la Balta-Liman din 1849, Grigore Alexandru Ghica creează toate condițiile revoluționarilor de la 1848 să se întoarcă din exil și le dă posibilitatea să-și desfășoare propaganda unionistă, pe care el însuși o sprijină de la înălțimea poziției politice pe care o ocupă.

Referindu-se la atitudinea domnitorului față de problema autonomiei principatelor, grav atacată în cadrul conferințelor de la Viena și Constantinopol, purtătorul de cuvânt al Editurii Lantival din Paris, care-i publica două memorii însoțite de observații, îi face portretul de remarcabil patriot: „recunoaștem... în acest act solitudinea prințului pentru interesele politice și economice ale țării sale, tot ceea ce se poate spera de la patriotismul cel mai drept și cel mai dezinteresat... Grigore Ghica nu aspiră altfel la principate pentru a le fi prinț, cât pentru a se arăta demn cetățean“¹.

Cele două memorii, unul adresat conferinței de la Viena din martie 1855, redactat de Grigore Alexandru Ghica la 30 septembrie 1854, celălalt conținând observații asupra protocolului Conferinței de la Constantinopol din ianuarie-februarie 1856 și adresat Congresului de pace de la Paris, se înscriu printre documentele deosebit de valoroase aflate în patrimoniul Muzeului de Istorie al R. S. România². Supuse unui studiu atent documentele respective scot în relief nu numai faptul că domnitorul Moldovei era un înfocat partizan al unirii principatelor, dar și că el conștientiza necesitatea unor reforme de modernizare a organizării interne a Moldovei, potrivit realităților existente, modernizare pe care a și realizat-o parțial în timpul zbuciumatei sale domnii.

Ele au fost publicate în 1856 de Editura Lantival din Paris, tocmai în preajma începerii lucrărilor Congresului de pace, inițiativa aparținând unor cunoscuți oameni de cultură francezi, susținători ai cauzei unirii principatelor, între care Saint-Marc Girardin, Felix Colson, Elias Regnault. Primul a desfășurat chiar o campanie de presă în „Journal des Débats“, făcând aprecieri juste și entuziaste la adresa pri-

¹ „Mémoire de son altesse sérénissime Gregoire Ghika X, prince régnant de Moldavie adressé au Conférences de Vienne, le 30 septembre 1854“, Muzeul de Istorie al R. S. România, nr. inv. 1584, p. 3.

² Muzeul de Istorie al R. S. România, nr. inv. 1584 și 1587.

mului memoriu publicat și determinînd astfel publicarea și a celui de-al doilea³. De altfel o parte din observațiile și propunerile făcute de domnitorul moldovean se regăsesc, unele chiar în forma cerută de el, în paragrafele referitoare la reorganizarea principatelor din textul tratatului de pace de la Paris.

Primul dintre memoriile, cel adresat Conferinței de la Viena din martie 1855, se constituie într-un act de apărare a autonomiei principatelor, grav încălcată de-a lungul veacurilor de Turcia. Pentru a da o bază solidă afirmațiilor sale, Grigore Alexandru Ghica folosește argumentele oferite de istorie, prezentînd aproape integral textul capitulațiilor pe care se întemeiaseră, începînd din sec. al XIV-lea, relațiile stabilite între Poarta Otomană ca putere suzerană și Moldova și Valahia.

Autorul se referă în special la prejudiciile aduse puterii legislative a principatelor, mai întîi prin numirea domnitorilor fanarioți, concluzionînd: „domnia principilor străini fu pentru Principate o perioadă dintre cele mai funeste..., care a făcut acestor țări mai mult rău decît le-au cauzat odinioară invaziile popoarelor barbare“⁴. Încălcarea dreptului de autonomie a Moldovei și Munteniei s-a accentuat apoi prin aplicarea prevederilor Regulamentului Organic după 1831 și prin încheierea între Rusia și Turcia a Convenției de la Balta-Liman în 1849.

Pentru ca „vechile drepturi politice ale Moldovei (domnitorul se referă în special la situația țării pe care o conduce și deci o cunoaște mai bine — *n.n.*), care garantează autonomia sa..., să fie reintegrate în toată plenitudinea lor... și adaptate nevoilor actuale ale acestei țări“⁵, Grigore Alexandru Ghica face în continuare „o privire generală asupra principalelor reforme de introdus“.

Referindu-se la sistemul reprezentativ al țării, domnitorul se ridică împotriva divanurilor ad-hoc prevăzute prin Convenția de la Balta-Liman și optează pentru revenirea la adunarea generală reprezentativă⁶, dar care, prin componența sa, să reflecte într-adevăr interesele tuturor claselor și categoriilor sociale.

Arătînd necesitatea îmbunătățirii grăbnice a stării financiare a țării, domnitorul se pronunță pentru introducerea impozitului funciar, „care ar putea fi calculat sau după venituri sau după întinderea terenului“ și care ar urma să înlocuiască capitația „plătită de partea săracă și muncitoare a populației care nu posedă de loc fonduri, în timp ce clasele superioare... sînt exceptate de la toate contribuțiile“⁷.

Aceeași atitudine plină de înțelegere pentru soarta celor nevoiași manifestă domnitorul și atunci cînd propune îmbunătățirea relațiilor dintre „proprietarii funciari și cultivatori“, convins fiind de faptul că legea promulgată în 1851 în acest sens era perfectibilă. El cere ca țăranii să fie scutiți de o serie de corvezi, ca transportul grînelor și lemnului, să fie convertită în bani obligația în zile muncă la care sînt supuși locuitorii satelor, „să se recunoască sătenilor dreptul de a construi mori de vînt și acela de a părăsi pămîntul și comuna unde locuiesc fără să anunțe cu 6 luni înainte, bineînțeles dacă și-au efectuat celelalte obligații“⁸.

O atenție deosebită o acordă domnitorul pentru viitor organizării forței armate a Moldovei, propunînd mărirea și mai buna instruire a miliției, limitarea serviciului activ la 3 ani și chemarea sub drapel a „diverselor clase ale societății pe care legea le exceptează de la serviciul militar“⁹, ceea ce ar spori considerabil numărul celor în stare să-și apere țara la nevoie. Totodată arată necesitatea punerii la punct a sistemului de apărare a frontierelor, celor folosiți în acest scop urmînd să li se asigure echipamentul, armamentul și hrana.

Foarte modernă este viziunea domnitorului asupra scopului pe care trebuie să-l urmărească instrucția publică. „Educația tineretului trebuie să fie mai bine dirijată într-un scop util pentru elevi și avantajos pentru țară... Învățămîntul, dirijat în parte către studiile speciale..., va servi... la înstăpînirea în țară a gustului

³ „Mémoire... adressé au Conférences de Vienne“, M.I.R.S.R., nr inv. 1584, p. 1

⁴ Ibidem, p. 9.

⁵ Ibidem, p. 10.

⁶ Ibidem, p. 12.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem, p. 15.

⁹ Ibidem, p. 13.

teoriilor industriale și a principiilor care conduc la progres și la îmbogățirea națiunii”¹⁰.

În vederea asigurării aceleiași progres economic, antrenării economiei țării în schimburile internaționale și pentru înscrierea Moldovei în rîndul statelor civilizate ale Europei, Grigore Alexandru Ghica se pronunță pentru modernizarea căilor de comunicație. Mai mult, arată cît de economică, rentabilă și ușor de realizat ar fi „o linie de oale ferată care ducînd de la frontiera Bucovinei la Galați... ar asigura în afară o mare cale comercială din Germania cu Levantul și ar imprima în interior un impuls incalculabil producției și folosirii capitalurilor”¹¹.

Pe aceeași linie se înscria, după părerea sa, și necesitatea stabilirii în Moldova a unui institut de credit.

Conferința de la Viena, însă, nu și-a putut termina lucrările în condiții normale, din cauza neînțelegerilor intervenite între puterile participante și mai ales a refuzului Rusiei de a accepta condițiile ce i se puneau. Ea rămîne însă primul for politic internațional care a luat în discuție problema reorganizării și a unirii Principatelor.

Lucrările Conferinței s-au mutat la Constantinopol în ianuarie 1856, un loc nu tocmai propice pentru discutarea problemelor legate de soarta Moldovei și a Valahiei. Aici, nu numai că nu s-a discutat problema unirii lor, dar au fost adoptate o serie de măsuri contrare înscrierii celor două țări pe drumul progresului și civilizației. Ele erau din nou considerate „părți întregitoare ale împărăției otomane”, domniilor lor urmau să fie numiți de sultan din rîndul a 3 candidați aleși de țară, iar viitoarea lor organizare urma să fie hotărîtă la Constantinopol de o comisie mixtă moldo-valahă.

Aceste hotărîri reacționare stabilite la Constantinopol au produs o vie nemulțumire în principate. Domnitorul Grigore Alexandru Ghica, cunoscut de toți ca avînd vederi unioniste și fiind apărător al autonomiei Moldovei, a primit numeroase petiții prin care era rugat să ia poziție, apărînd țara.

La 18 februarie/1 martie 1856 primea de la o parte din boierimea cu vederi liberale din Moldova o petiție în care, protestîndu-se împotriva hotărîrilor de la Constantinopol, se arăta care sînt dorințele majorității populației țării. Petiția sublinia că semnatarii împlineau „o sfîntă și neapărată datorie adresîndu-se, prin acest act, către Înălțimea voastră, rugîndu-vă ca Domn, ... ca Român, să nu lăsați a se sfîșia drepturile țării fără a întrebuița toate măsurile cerute de împrejurări, de înalta voastră poziție, de datorია voastră către țară, în al cărei cap vă aflați și să împărtașiți această a noastră protestație la Congresul Înaltelor Puteri din Paris, la care apelăm în contra încheierii luate în sinul Conferințelor din Constantinopol”¹².

Dînd dovadă de un curaj deosebit și de alese sentimente patriotice, Grigore Alex. Ghica se așează demn în fruntea luptei pentru apărarea intereselor și drepturilor țării, deși știa că agenții austrieci îi supravegheau orice mișcare, în așteptarea momentului cînd vor avea suficiente probe pentru a-l înlătura de la tron.

Întocmește un „memoriu asupra protocolului Conferințelor de la Constantinopol”, căruia îi anexează observațiile sale în legătură cu prevederile ce lezau flagrant autonomia Principatelor. Memoriul, însoțit de o scrisoare plină de căldură și speranțe, datată 29 februarie/12 martie 1856, îl trimite contelui Alexandre Walewski, pe care-l roagă să-l prezinte Congresului de pace de la Paris și să susțină acolo drepturile românilor, „căci eu trebuie să fac să parvină (Congresului — *n.n.*)... expresia sinceră și loială a dorințelor, speranțelor și temerilor țării a cărei administrație mi-a fost încredințată... Țara își pune toate speranțele în promisiunile solemne ale Europei..., în înțelepciunea strălucită și înaltul spirit de dreptate al Congresului”¹³.

¹⁰ Ibidem, p. 14.

¹¹ Ibidem.

¹² *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, publicate de Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza și Dimitrie C. Sturdza, vol. II, București, 1889, p. 996.

¹³ Ibidem, p. 965.

Comentînd protocolul conferinței de la Constantinopol, domnitorul Moldovei consideră că cel mai discutabil articol, care comportă cele mai grave obiecții, este articolul XXIX, prin care se hotăra ca o comisie, jumătate munteană, jumătate moldoveană desemnată de caimacami, de comun acord cu comisarul otoman în Principate, să meargă la Constantinopol pentru a trece la revizuirea Regulamentului Organic. Indignat, Grigore Alexandru Ghica se întreabă cum a fost posibilă o asemenea încălcare a autonomiei țării, căci „tot ceea ce se atinge de legile fundamentale, de cînd principatele sînt în contact cu Turcia și pînă la stabilirea Regulamentului Organic inclusiv..., au fost rezolvate în țară și de către țară. De ce să nu lăsam să se trateze această chestiune prin țară și în țară, înecjurîndu-ne de toate garanțiile..., fără să rănim demnitatea și tradițiile țării...”¹⁴. Propune ca, dimpotrivă, niște comisari ai marilor puteri, însărcinați cu instrucțiuni speciale, să vină în țară unde, convocîndu-se o adunare națională, să fie discutată elaborarea noii constituții conforme cu necesitățile actuale ale țării.

Grigore Alexandru Ghica protestează de asemenea împotriva prevederilor articolului XXII, potrivit cărora domnitorul va fi numit de Poartă din rîndul a trei candidați aflați pe o listă, prevedere pe care o consideră o revenire la Regulamentul Organic. Nu este de acord nici cu numirea unui singur caimacam, sugerînd că acest sistem prezintă pericolul recurgerii la forță și a folosirii unor mijloace nepermise în alegerea domnitorului, cămăcămia formată din 3 membrii fiind cea „care răspunde mai bine exigențelor situației actuale”¹⁵. Propune reinstalarea unei adunări generale, nefiind de acord cu executarea puterii legislative de către un senat, „compus din notabilitățile cele mai marcante ale țării”, care nu va fi de nici un ajutor guvernului, „iar poporul nu va putea fi niciodată reprezentat în el”¹⁶.

În sfîrșit, ca un răspuns la prevederile articolului II, potrivit căruia „Moldova și Valahia sînt parte integrantă a Imperiului Otoman, cu administrație separată și independentă sub suzeranitatea sultanului”, Grigore Alexandru Ghica sugera că, dacă conferința tot s-a ocupat de reorganizarea Principatelor, iar circumstanțele prezente o permiteau și o cereau, ar fi trebuit să se procedeze la satisfacerea „uneia dintre primele nevoi ale moldo-valahilor unind cele două principate. S-ar fi dat astfel patriei comune o forță și o vitalitate care sînt în interesul Europei ca și în acela al Turciei”¹⁷. Exprima în aceste cuvinte dezideratul cel mai de preț al românilor în acea epocă, sugerînd astfel Congresului de la Paris să se ocupe în cadrul lucrărilor sale de împlinirea lui.

Activitatea unionistă și atitudinea sa curajoasă față de marile puteri au grăbit înlăturarea lui Grigore Alexandru Ghica de la conducerea Moldovei. În iulie 1856 pleacă din țară, regretat de toți unioniștii care avuseseră în el un sprijin de nădejde. Mihail Kogălniceanu îi adresează la 6 iulie 1856 o scrisoare de adio în care-I asigură că întreaga partidă unionistă din Moldova îl regretă și recunoaște „frumoasele voastre calități și înflăcărata dumneavoastră dragoste de țară... Eu vă urez drum bun și fie ca toate demersurile pe care le veți face pentru binele țării, al cărui domnitor și părinte vă considerăm încă, să fie încununate de cel mai bun succes”¹⁸.

În anii care au urmat, lupta pentru realizarea unirii s-a intensificat în mod considerabil. Deși i-au stat în cale elementele antiunioniste din interior, ca și reaua voință a unora dintre marile puteri europene, populația celor două principate și-a impus voința, înfăptuind în 1859 actul unirii, care a pus bazele statului național român modern, operă la pregătirea căreia a conlucrat cu dăruire și Grigore Alexandru Ghica.

¹⁴ „Mémoire et observations de son Altesse sérénissime Grégoire Ghika X sur le protocole de Conférences de Constantinopol et envoyés au Congrès du Paris. 28 février et 8 mars 1856”, Muzeul de Istorie al R. S. România, nr. inv. 1587, p. 19.

¹⁵ Ibidem, p. 17.

¹⁶ Ibidem, p. 19.

¹⁷ Ibidem, p. 10.

¹⁸ *Documente privind Unirea Principatelor. Corespondență politică. (1855—1859)*, vol. III, București, 1963, p. 119—120.

**PRÉLUDES DIPLOMATIQUES A LA FORMATION DE
L'ÉTAT ROUMAIN MODERNE — DEUX MÉMOIRES DU
PRINCE RÉGNANT DE LA MOLDAVIE
GRIGORE ALEXANDRU GHICA**

R é s u m é

La communication met en évidence, à l'aide de certains documents d'une grande valeur qui se trouvent dans le patrimoine du Musée d'Histoire de la R. S. Roumanie, quelques moments importantes de la lutte menée sur le terrain diplomatique, pour la réalisation d'un des plus chers desiderata du peuple roumain — l'union des Principautés.

Il s'agit de deux mémoires conçus par le prince régnant de la Moldavie, Grigore Alexandru Ghica, bien connu partisan et défenseur de la formation de l'État roumain moderne, mémoires qu'il avait adressés l'un à la Conférence de Vienne — mars 1855 —, l'autre au Congrès de paix de Paris — mars 1856 —, autorités internationales qui ont mis en discussion le problème de la réorganisation des Principautés Roumaines.

Par la présentation du contenu des deux mémoires, considérés comme des actes résolus en faveur de la défense de l'autonomie des pays roumains et aussi de démonstration de la nécessité de la réalisation de l'union, on met en évidence la figure de notable patriote du prince Moldave. En s'érigeant en représentant de la volonté des masses, le prince attire l'attention aux grands pouvoirs européens sur les principales réformes exigées par les réalités existantes dans les Principautés et leurs fait connaître l'opinion de tout le pays concernant la réalisation de l'union.